

En liten lärobok i allmän historia

Brunius, Thor,

25 A Br.



National Library
of Sweden

lit.
allm?
(B)

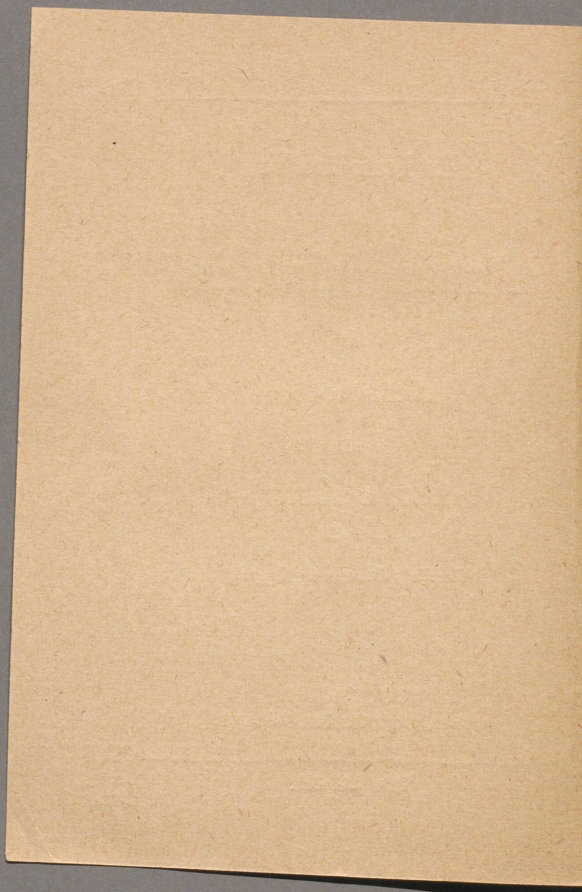
En liten lärobok
i
allmän historia

för
folkskolor
af
THOR BRUNIUS.

Tredje tillökade upplagan.

—o—o—
STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris 20 öre.



En liten lärobok
i
allmän historia
för
folkskolor
af
THOR BRUNIUS.

Tredje tillökade upplagan.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

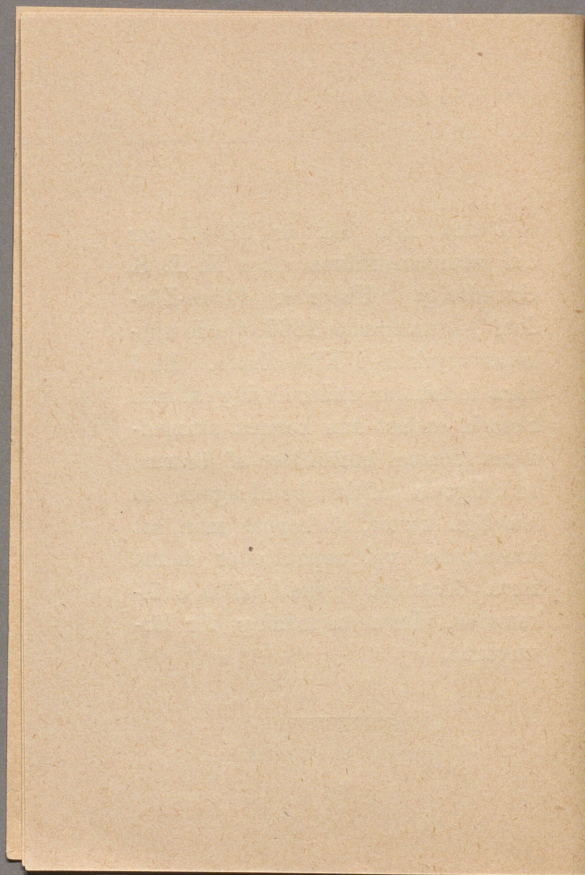


STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1882.



Denna lilla bok är till en stor del sammanskrifven efter N. F. S. Grundtvigs "Historisk Börne-Lärdom", hvaraf redan 1867 sjunde upplagan trycktes i Köbenhavn. Då i våra folkskolor undervisning i allmän historia endast kan komma att meddelas genom berättelser af läraren, naturligtvis alltid beledsagade af lämpliga kartor, så hoppas man, att åtminstone vid repetitioner denna korta öfversigt ej skall blifva ovälkommen, såsom en ledning för lärjungarne.



De folkslag, som anses hafva den äldsta historia, ehuru denna dock till en stor del utgöres af sagor, äro **Inderna**, som bo på Vestra Indiska halfön i Asien, och **Kineserna**, hvilka äro bosatta i östra delen af samma verldsdel eller omkring floderna Hoangho och Jangtsekiang. Dessa båda folk, synnerligast kineserna, hafva dock ända till senare tider lefvat afskilda från andra folkslag och äro därför af jemförelsevis mindre betydelse för världshistorien. Men de äldsta konungariket i världen, som gjorde uppseende, voro: **Assyriska riket** i Asien, med hufvudstäderna Ninive vid floden Tigris och Babylon vid Eufkrat och det **Egyptiska riket** i Afrika, med hufvudstäderna *Thebe*, *Memphis* och *Sais* vid

Nilfloden. Egypterna hafva gjort sig märkvärdiga i synnerhet genom sin byggnadskonst, hvarom ännu de ofantliga *pyramiderna*, *obeliskerna* m. m. bära vittne.

I Asien vid Medelhafvets kust och norr om Palestina bodde **Pheniceerna**, som gjorde sjöresor, vidsträckta för den tiden, och idkade betydande handel med alla då kända folkslag. De anses äfven hafva gjort många uppfinningar, såsom glas, purpurfärg m. m.; deras förnämsta städer voro *Sidon* och *Tyrus*. Sedermera uppstodo i vestra Asien tre ganska stora riken: Det **Mediska riket**, som innefattade ungefärligen nuvarande Persien; det **Babyloniska riket**, från Medelhafvet till Tigris, och det **Lydiska riket**, hvilket utgjordes af nästan hela halfön Mindre Asien.

Alla dessa tre riken blefvo (omkring 550 år före Kristus) eröfrade af ett litet bergfolk, som kallades

Perser och bodde i nuvarande Farsi-
 stan vid Persiska viken. Deras ko-
 nung, den store eröfraren **Cyrus**,
 densamme som tillät judarne att åter-
 vända till Palestina ur den bablyoni-
 ska fångenskapen, herskade då öf-
 ver alla länder mellan floden Indus
 (nu Sind) och Medelhafvet. Hans
 son, den grymme *Kambyses*, eröfrade
 Egypten. Deremot kunde det ej lyc-
 kas dennes efterträdare att under-
 lägga sig det lilla **Grekland**, beläget
 i sydöstra Europa och bestående af
 flera smärre stater, bland hvilka de
 förnämsta voro **Sparta** och **Athen**.
 Här mötte nämligen frihet och foster-
 landskärlek de österländska slafho-
 parne, och persiske konungen *Xerxes*,
 som anländt med en ofantlig flotta
 och krigshär, måste vara glad åt
 att få vända tillbaka i en liten, bräck-
 lig båt. Detta krig är rikt på ly-
 sande bedrifter af grekerna. Så-
 lunda vanns vid *Marathon* en herrlig

seger, förnämligast genom athenaren *Miltiades'* tapperhet; i passen vid *Thermopylæ* kämpade spartanerna under sin konung *Leonidas* till sista man mot den öfvermäktige fienden, och i sjöslaget vid ön *Salamis* (480 f. Kr.) besegrades perserkonungens stolta flotta af de till antalet underlägsna grekerna genom athenaren *Themistokles'* fältherreskicklighet.

Grekerna eller **Hellenerna** voro äfven utmärkta för sin kärlek till och sina framsteg i vetenskap och konst. Symnerligast i *Åthen* uppnådde dessa sin skönaste blomstring. Der lefde den vise *Sokrates*, *Demosthenes*, forntidens störste vältalare, samt de yppersta skalder, bildhuggare och målare. Men afundsjuka uppstod mellan *Athen* och *Sparta*, och de stredo så länge om företrädet, till dess de utmattades båda. Då måste hela Grekland underkasta sig det i norr belägna *Makedonien*.

Den konung i Makedonien, som gjorde detta rike mäktigt och stort, var **Alexander**, af samtid och efterverld kallad **den store**. I förening med grekerna företog han ett händerkrig mot *Perserna* och eröfrade hela deras stora rike (omkr. 300 f. Kr.), så att han blef ännu mäktigare, än Cyrus varit. En bland de mest välgörande verkningar af denna eröfring var en sammansmältning af öster- och vesterlandets bildning. *Alexander den store* dog dock snart, och hans rike söndersplittrades i många delar. Men inom kort finna vi der tre stora riken, ett i hvarje verldsdel: 1) Det **Makedoniska** i Europa; 2) det **Syriska** i Asien (Macca-beernas frihetskamp mot Syriens konung Antiokus IV är bekant från bibliska historien); 3) det **Egyptiska** i Afrika med hufvudstaden *Alexandria*, som anlades af Alexander den store och efter Greklands förfall ut-

gjorde bildningens medelpunkt. Slutligen tillkommer äfven ett fjerde rike, det **Parthiska**, öster om Eufkrat, med hufvudstaden *Ktesiphon* vid Tigris.

Alla dessa riken, med undantag af det parthiska, och dessutom många andra länder blefvo eröfrade af **Romarne**. Staden **Rom** anlades i mellersta Italien vid floden Tiber af *Romulus* långt före Cyrus' tid (omkr. 750 f. Kr.). Romarne voro ett krigiskt folk, som framtett de mest lysande exempel på tapperhet och fosterlandskärlek. Men de blefvo ej så hastigt mäktiga, som perser och greker, utan deras välde utbredde sig småningom, men så mycket säkrare, ofta genom en grym och trolös politik, som ej skydde några medel, för att uppnå sitt mål.

I Roms barndom voro *Etruskerna* (i Toskana) hufvudfolket i mellersta Italien, söder om dem *Samniterna* och nordligast *Gallerna*. Men sedan

fosterlandsvännen *Brutus* störtat en tyrannisk konung (omkr. 500 f. Kr.) och Rom blifvit **republik** med en *senat* och *två konsuler* i spetsen för styrelsen, utbredde sig dess välde. Redan på Alexander den stores tid voro både etrusker och samniter nästan helt och hållet underkufvade och omkring 270 år före Kristus började romarne tänka på eröfringen af öarne, synnerligast *Sicilien*.

På *Sicilien* stötte romarne tillsammans med ett folk, mäktigt genom sin handel och sjöfart samt härstammande från phenicerna. Detta folk bodde i norra Afrika i staden **Karthago**, ungefärligen der *Tunis* nu är beläget, och benämndes *Karthager*. Med dessa karthager förde romarne tre märkvärdiga krig, som kallas de **puniska krigen** och som slutade med *Karthagos* undergång.

Det *första puniska kriget* uppkom således på *Sicilien* och redan genom

detta förlorade karthagerna sina besittningar derstädes och i allmänhet sitt herravälde på Medelhafvet. Nu skyndade sig romarne att äfven underkufva *Gallerna* i norra Italien, och i det *andra puniska kriget* blef Karthago i grund besegradt. Detta sistnämnda krig började i *Spanien*, emedan romarne ej kunde fördraga, att Karthago der gjorde eröfringar. Under denna kamp såg det en tid ganska betänkligt ut för Rom, emedan den karthagiske fältherren **Hannibal**, den oförsonlige romarehataren, vågade ett djerft tåg från Spanien öfver både Pyreneerna och Alperna ned till Italien, der han i flere träffningar, af hvilka den märkvärdigaste är slagtningen vid *Cannæ*, besegrade romarne. Sjelfva staden Rom vågade han dock ej angripa, och under det han var i Italien, intogo romarne ej blott Spanien, utan gingo äfven öfver till Afrika och hotade

Karthago. Hannibal hemkallades nu från Italien, men blef slagen vid *Zama* af romerske fältherren *Scipio* (omkr. 200 f. Kr.) och fick ej en gång dö i sitt fädernesland. Det *tredje puniska kriget* började i sjelfva Afrika, hufvudsakligen därför, att romarne ej voro nöjda, förr än Karthago blifvit förstördt; och detta lyckades dem äfven omkring år 150 f. Kr.

Samma år, då romarne ödelade Karthago, intogo de äfven *Korinth* i Grekland och fulländade dermed eröfringen af *Makedonien* och *Grekland*, samt förde en mängd af detta senares konstskatter till Rom. Snart måste äfven *Mindre Asien* och *Syrien* m. m. böja sig under verldsstaden. Men genom österlandets rika skatter förlorade det fordom flärdfria och tappra romerska folket sin republikanska enkelhet och försjönk i veklighet och utsväfningar. Derfor hotades många gånger republikens be-

stånd, och framstående män sökte tillvälla sig högsta makten. En bland de störste af dessa var **Julius Cæsar**, som lade *Gallien* eller nuvarande Frankrike under Roms välde. En sammanvärjning gjordes derefter mot hans lif och han blef mördad (44 f. Kr.). Slutligen gick republiken i verkligheten under, då **Augustus** (31 f. Kr.) blef ensam herskare öfver romerska riket, som då omfattade alla länder omkring Medelhafvet. Under Augusti efterträdare, *kejsarne*, försvunno fullkomligt de sista spåren af den forna friheten, och romarne blefvo sina tyranners slafvar.

Emellertid ville Rom ännu mer utvidga sitt välde och sökte att underlägga sig *Partherna* i Asien och **Germanerna** i Europa. Men detta lyckades ej, utan gränserna blefvo Eufrat i Asien och Rhenfloden i Europa. Äfven ville de eröfra ön *Storbritannien*, men kunde betvinga

endast södra delen, som då kallades *Britannien* (nuvarande England).

Under kejsar Augusti tid föddes världens frälsare, **Jesus Kristus**, i Judalandet, och kristendomen utbredde sig med oemotståndlig fart genom romerska riket, oaktadt den grymme tyrannen *Nero* och många efter honom följande kejsare gruffligt förföljde de kristne med eld och svärd. Slutligen blef kejsar **Konstantin** sjelf kristen, och gjorde kristendomen till romerska rikets statsreligion. Konstantin bygde sig en ny hufvudstad vid Svarta hafvet och den kallades efter honom **Konstantinopel**. Detta skedde omkring 300 år efter Kristi födelse.

Redan före denna tid hade de främmande folken *norr om Svarta hafvet* och från länderna omkring *Östersjön* börjat att göra infall i romerska riket. Men det blef först riktigt allvar med dessa angrepp,

sedan kejsar *Theodosius* omkring år 400 e. Kr. delat romerska riket mellan sina två söner: *Arkadius* och *Honorius*. *Arkadius* fick östra delen, nämligen Donauländerna, Tracien, Makedonien och Grekland i Europa, Mindre Asien och Syrien i Asien, och Egypten i Afrika. Rikets hufvudstad blef *Konstantinopel*. *Honorius* fick vestra delen, nämligen Italien, Gallien, Britannien, Spanien och norra Afrika. Detta rikes hufvudstad var *Rom*. I Rom talade man latinska språket, men i Konstantinopel det grekiska. Derfor kallar man det **öst-romerska riket** det *grekiska kejsardömet*, men äfven det *Byzantinska*, emedan Konstantinopel i forna dagar hette Byzantium.

Det **vest-romerska** eller *latinska riket* blef ända från början ansatt af råa och krigiska folk, hvilka romarne med ett gemensamt namn kallade *barbarer*. De förfärligaste af dessa

voro *Hunnerna*, som kommo från inre Hög-Asien under sin fruktansvärde anförare *Attila*. Dessa stötte vid sitt första framträngande i östra Europa på de der boende folken, som nu satte sig i rörelse mot vester och söder och kastade sig in på romerska riket. Dessa rörelser och denna förvirring kallas den stora **folkvandringen**. Härvid förstördes inom hundra år det **vest-romerska kejsardömet** (476 e. Kr.).

Under dessa folkvandringar intogo **Angler** och **Sachsare** Britannien, som sedermera kallades *England*; **Vandalerna** bemäktigade sig *norra Afrika*; **Frankerna** under sin konung *Klodvig* (Ludvig) eröfrade *Gallien* och kallade det *Frankrike*. Af göterna, som voro delade i två stammar, togo **Vestgöterna** *Spanien* och **Östgöterna** under sin konung *Theoderik* underlade sig *Italien*.

Bland de utvandrande folken utmärkte sig Anglerna derigenom, att de bibehöllo sitt modersmål och läto godvilligt döpa sig (omkr. 600 e. Kr.). Från dem spred sig genom missionärer kristendomen äfven öfver Tyskland och de tre nordiska rikena.

De förnämsta inrättningar, hvarigenom de af ofvannämnda germaniska folk bildade staterna utmärkte sig, voro **feodalsystemet** (länsväsendet) och **hierarkien** (prestväldet). Feodalsystemet uppkom sålunda, att efter eröfringen af de glest befolkade romerska provinserna germanerna vanligtvis delade landet i tre delar. En del tog konungen; den andra fördelade han åt sina krigare såsom fri egendom, med förpligtelse till krigstjänst; den tredje förblef mot utskyld i de gamla invånarnes ego. Men för att fästa de fria närmare vid tronen, gaf konungen under besittningsrätt för lifstiden åt en

del af dem passande sträckor af sin egen lott. Detta kallade man *län*; gifvaren var *länsherre*, mottagaren tjenstskyldig eller *vasall*. Rika, fria personer belönade på samma sätt andra mindre bemedlade med delar af sin egendom eller af sina län och blefvo således i sin ordning läns-herrar och förskaffade sig likaledes vasaller. Denna inrättning gaf dock anledning till ofta inträffande blodiga strider mellan trotsiga vasaller och deras läns-herrar, hvarigenom konungamakten betydligt försvagades. Längre fram tillkämpade sig adeln länens ärftlighet. Länsväsendet gaf vidare upphof åt *riddareväsendet*, genom hvilket den tidens adel uppnådde sin högsta blomstring och utveckling.

Hierarkien hade redan i romerska riket börjat utbilda sig, och omkring år 250 mognade tanken på en allmän (katolsk) kyrka. Största anseendet egde biskoparne i städerna

Jerusalem, Antiokia, Alexandria och framför allt *Rom*, såsom rikets hufvudstad. Efter kejsar Konstantins tid erhöll kyrkan en ännu fastare ställning, och de kristnes ifver att genom frikostighet mot henne förskaffa sig salighet åstadkom, att redan 50 år efter denna tid kyrkan i alla provinser af romerska riket var i besittning af en betydlig del af all fast egendom. Då förvaltningen deraf låg i presternas händer, erhöilo de medel till fullkomlig oafhängighet och herravälde. Tillika blef gudstjensten mera praktfull och många lysande hedniska cêremonier (processioner, bilderdyrkan) infördes, för att göra mera intryck på folkets sinnen. Kyrkans makt ökades äfven betydligt genom det till vesterlandet införda österländska *munkväsendet* (omkr. 500 e. Kr.).

Sedermåra sökte påfvarne, i synnerhet *Gregorius VII* (död 1085) och *Innocentius III* (död 1216), att skaffa

kyrkan herraväldet öfver den verldsliga makten och förde derigenom hierarkien till spetsen af dess välde. Men redan i *14:de århundradet* sätta sig konungarne och borgareståndet till motvärn mot både feodaladeln och hierarkien och lyckas småningom stäffa deras öfvermod. Slutligen i början af *16:de seklet* bröts genom *Luthers kyrkoreformation* den förderfvade katolska kyrkans makt och tron på påfvens ofelbarhet.

Det öst-romerska kejsardömet hade bättre lycka än det vestromerska, ty det fortlefde mycket länge. Der var en kejsare, som hette *Justinianus*, hvilken genom sina tappra generaler eröfrade norra Afrika från vandallerna och Italien från östgöterna. Men norra Italien kom snart i *Lombardernas* händer (Lombardiet), och det dröjde ej heller länge, förr än äfven grekiska kejsardömet hårdt ansattes af ett nytt eröfrande folk, som reste sig i Asien och kallades **Araber**.

Halfön Arabien (öster om Röda hafvet, var sedan uråldriga tider bebodd af kringvandrande och sins emellan tvistande folkstammar; men omkring år 600 e. Kr. uppträdde der en stor man vid namn **Muhammed** född i staden *Mekka*. Denne blef stiftare till en ny religion, som bland annat lärde, att det finnes blott en Gud och Muhammed är hans profet. Han lofvade paradiset åt alla dem, som ville tro på honom och med eld och svärd utbreda hans lära. Muhammed eröfrade *Arabien*, och hans efterträdare, som kallades *Kalifer*, intogo inom kortare tid än 100 år hela *Syrien*, *Persien*, *Egypten*, *Norra Afrika* och *Spanien* (sedermera äfven *Sicilien*, *Sardinien* och *Korsika*). Men då Muhammedanerna från *Spanien* äfven inbröto i *Frankrike* (omkring 730 e. Kr.), blefvo de slagna af frankerna under **Karl Martel**, som sålunda räddade kristenheten och Europa från

dessa eröfrare. Det stora arabiska riket eller *Kalifatet*, som först hade till hufvudstad *Damaskus* i Syrien samt sedermera *Bagdad* och *Bassora* vid Eufkrat och Tigris, sjönk efter hand i vanmakt, så att de *seldschukiske Türkarne* derefter blefvo det mäktigaste folket i Asien.

I Europa erhöilo emellertid **Frankerna** öfvermakten, ty *Karl Martel*, som vid *Tours* eller *Poitiers* slog muhammedanerna, hade en son, **Pipin den lilla**, hvilken stötte Klodvigs släkt, *Merovingerna*, från tronen och sjelf blef konung i Frankrike. Dennes son blef berömd öfver hela världen under namn af kejsar **Karl den store**. Det rike, Karl den store stiftade, var väl ej så stort, som det gamla romerska, men han öfvervann dock många tappra folkslag: först muhammedanerna, från hvilka han tog en del af *Spanien* till floden *Ebro*, dernäst *longobarderna* i Italien

och slutligen *sachsarne*, ett nordtyskt folkslag, mot hvilket han förde ett tretioårigt krig. Efter dessa segrar, då Karl var herre öfver Frankrike, Tyskland och största delen af Italien, blef han (år 800 e. Kr.) krönt i Rom till *kejsare*. Under Karl den stores efterträdare sönderföll dock snart det stora riket; men då började i stället *normannernas* lysande tid.

Normannerna, som voro nordiska utvandrare och i synnerhet kommo från Norge, intogo först under sin anförare *Gånge Rolf* (omkr. 900 e. Kr.) det efter dem uppkallade *Normandie*, äfvensom *Bretagne*, i norra Frankrike, och derifrån sedermera i elfte århundradet *England* under *Wilhelm eröfraren* samt *nedre Italien* och *Sicilien* under *Robert Guiscard*. De voro också sjelfva själen i *korstågen*.

I Asien blefvo **Turkarne**, som hade sitt hemland nordost om Kaspiska hafvet, först bekanta såsom lego-

trupper hos arabiska kaliferna i Bagdad. Efter hand beröfvade de sina herrar all verldslig makt, och den turkiska stam, som först blef namnkunnig, hette *Seldschuker*. Dessa seldschukiske turkar togo nästan hela Mindre Asien från grekiske kejsaren och hotade snart att äfven bemäktiga sig Konstantinopel, men hejdades genom **korstågen**. Så benämna vi de märkvärdiga krigståg (från omkr. 1100 till omkr. 1200 e. Kr.), som företogos, för att rycka Jerusalem och den heliga grafven ur de grymma muhammedaners händer, som svårt misshandlade de fromma pilgrimer, hvilka gjorde vallfarter till Kristi graf. Man hade länge tänkt på ett sådant tåg, men det blef först allvar dermed, då man i allmänhet började tro på påfven i Rom såsom Kristi ståthållare och då en bland det påfliga väldets förnämste grundläggare, *Gregorius VII*, uppmanade till kors-

tåg mot de otrogna. Under Gregorii efterträdare, *Urban II*, företogs nu det *första korståget*. Detta blef det märkvärdigaste, och i spetsen för detsamma stod hertig *Gottfried af Bouillon* (i Nederländerna), som intog Jerusalem (1099). På detta tåg utmärkte sig isynnerhet normannerna. Alla de, som deltog i korstågen, buro såsom tecken till sitt heliga företag ett rött kors på sin högra skuldra. Det genom korståget stiftade *konungariket Jerusalem* var dock svagt och vacklande. Det tillintetgjordes inom loppet af 100 år af den egyptiske sultanen *Saladin*. Ehuru korstågen ej lyckades varaktigt fullborda sitt ändamål, den heliga grafvens befriande, och ehuru ofantligt mycket folk uppoffrades på dessa företag, voro deras följder dock i flera afseenden välgörande för verlden. Hos adeln väcktes en ädlare anda, borgareståndet grundades, fol-

kets ok lättades, handel, konster och vetenskaper befordrades genom närmare bekantskap med österlandet.

Ungefär samtidigt med konungariket Jerusalems fall (omkr. 1200) uppträdde i norra Asien ett hedniskt folk, som kallades **Mongoler** under sin herrskare *Dschingiskhan*, hvilken hotade att intaga hela verlden, underkufvade turkarne, eröfrade Ryssland och Kina samt framträngde till gränserna af Tyskland. Men mongolernas stora rike egde ej länge bestånd. I *14:de århundradet* blef en ny turkisk stam herskande, som efter sin första namnkunnige höfding *Osman*, kallade sig **Osmaner**. Dessa osmaniska turkar intogo Konstantinopel (år 1453) under sin sultan *Muhammed II* och bemäktigade sig hela grekiska kejsardömet. Men ehuru de hotade det öfriga Europa, kunde de dock ej eröfra detta, emedan de i ryssar, polackar och ungrare

funno stridbara grannar vid floderna Donau och Dnjepr. Dessutom erhöilo de en mäktig motståndare i Österrike, som nu, jemte många andra länder, också fick *Ungarn* under sitt välde.

Österrike i sig sjelft är blott ett litet hertigdöme i södra Tyskland på ömse sidor om Donau, och de *österrikiska hertigarne* hade förgäfves i *14:de århundradet* sökt underlägga sig det friborna *Schweiz*; men de hade sedermera (i *15:de* och *16:de* seklen) lyckan till den grad med sig, att det såg ut, som om de skulle dela Europa med turkarne och blifva kejsare öfver hela vestra kristenheten, liksom de turkiska sultanerna öfver den östra. De hade nämligen kommit att bära kejsartiteln därför, att konungarne i Tyskland hade tillegnat sig denna titel efter Karl den stores tid. Det hade funnits tyska kejsare af flera olika hus. I *10:de århundradet*

herskade det *sachsiska huset* (Henrik fogelfångaren och Otto den store); i *11:te århundradet* det *frankiska huset* (Kejsar Henrik IV:s strid mot påfven Gregorius VII); i *12:te* och *13:de seklen* det *schwabiska huset* eller *hohenstauferna*. (De stora kejsarne Fredrik Barbarossa (rödskägg) och Fredrik II kämpade olyckligt mot påfvarne.) Slutligen kom i *15:de århundradet* ordningen till *österrikiska* eller **habsburgska huset** och af detta hus var kejsar *Fredrik III*, som regerade i Tyskland, då turkarne intogo Konstantinopel (1453). Hans son, kejsar **Maximilian I**, blef genom giftermål herre öfver alla *Nederländerna* (vid Nordsjön, Rhen, Maas och Schelde), och Maximilians sonson, kejsar **Karl V**, ärfde tillika efter sin moder hela *spanska monarkien*, som då var den mäktigaste i vestern.

Med **Spanien** hade nämligen förhållandet varit sådant, att *vestgöterna*,

som i 8:de århundradet, då araberna intogo landet, flyktat mot norr upp till Asturiens berg, snart upprättade två små riken, *Navarra* och *Leon*, hvilka araberna ej kunde underkufva. Dessa riken utvidgade sig småningom till två större, *Aragonien* och *Kastilien*, som innefattade nästan hela Spanien. Kort efter Konstantinopels eröfring blefvo de förenade genom giftermål mellan *Ferdinand af Aragonien* och *Isabella af Kastilien*. Muhammedanerna, här kallade mohrer, förlorade nu *Granada*, sin sista besittning i Spanien, och Ferdinand med tillnamnet den katolske blef icke blott herre öfver Spanien, utan äfven öfver *Neapel* och *Sicilien*. Men hvad som i synnerhet gjorde Spaniens makt så fruktansvärd var **Amerikas upptäckande**, som också skedde under Ferdinand den katolskes regering (1492) med spanska skepp af den berömde gennesaren **Kristofer**

Kolumbus. I Amerika intogo sedermera spanjorerna under generalerna *Cortez* och *Pizarro* de stora rikena *Mexiko* och *Peru*, der bergen voro fulla af guld och silfver. Emedan Ferdinand den katolske ej egde någon son, tillföll det stora herraväldet hans dotterson *Karl V*, som efter sin farfader Maximilian tillika blifvit kejsare i Tyskland och herre öfver Nederländerna. Man sade därför, att i Karls riken gick solen aldrig ner.

Fruktansvärd var således Karl V:s makt och faran för det öfriga Europa ganska stor. Lyckligtvis lefde i Frankrike vid samma tid en tapper konung, *Frans I*, som modigt sökte bekämpa denna öfvermakt. Dessutom hotade äfven turkarne de österrikska länderna. Men ännu viktigare var, att **Martin Luther** hade uppträdt (1517) mot den katolska lärans missbruk och vidskepelser och sökte verkställa en **kyrkoreformation** eller en

levvande kristendoms förnyelse*). Då kejsaren nu blef reformationens motståndare, förskaffade han sig många fiender i Tyskland. Dessa omständigheter bidrogo till hämmande af Karls makt och ärelystnad. Trött vid regeringsbekymmer och omsorger, nedlade Karl V regeringen, hvarvid habsburgska husets länder delades mellan hans broder *Ferdinand* (som fick Österrike och kejsarvärdigheten) och hans son *Filip II* (som erhöll Nederländerna och spanska riket; med allt hvad dertill hörde).

Denne *Filip II* i Spanien var en grym despot, som med all makt sökte uppträda såsom den katolska lärans målsman. Det förtryck, han utöfvade

*) Då katolska kyrkan såg sig hotad af reformationen, satte hon alla sina krafter i rörelse till försvar mot en så mäktig fiende. Intet medel verkade dock så kraftigt, som den fruktansvärda *jesuitorden*, hvilken stiftades af spanjoren *Ignatius Loyola* (1540).

mot *Nederländerna*, framkallade ett uppror, och efter långvarig kamp frigjorde sig *Holland* från spanska oket. Äfven det protestantiska *England* angreps af Filip, men hans "oöfvervinnerliga armada" (flotta) förstördes och anfallet tillbakaslogs med hjeltemod af drottning **Elisabet** (död 1603), som genom en vis regering lade grund till Englands blifvande storhet.

I *17:de århundradet* försökte återigen en kejsare af habsburgska huset, *Ferdinand II*, i förbund med *Spanien* att föreskrifva Europa lagar. Han förtryckte reformationens anhängare i Tyskland, hvilka kallades **protestanter**; men då uppträdde Sveriges konung *Gustaf II Adolf* till sina betryckta trosförvandters hjälp. Denna kamp kallades **Tretioåriga kriget**. Efter Gustaf Adolfs död slöt sig *Frankrike*, som vid den tiden styrdes af den statskloke ministern kardinal *Richelieu*

ännu närmare till Sverige i kriget mot tyske kejsaren, och genom **Westfaliska freden** (1648) erhöilo Tysklands protestanter religionsfrihet. Nu började man frukta *Frankrikes* växande anspråk, hvilket rike förut fått mycket beröm för sin ständiga kamp mot habsburgska huset.

Ända sedan *11:te århundradet*, då Karolingiska ätten var utdöd, har Frankrike egentligen haft blott en konungaätt nämligen den **Capetingiska**, så kallad efter *Hugo Capet*. Men sista grenen af denna ätt benämndes den *Bourbonska*, som uppsteg på tronen (1589 e. Kr.) med **Henrik IV**, en bland Frankrikes ädlaste och bästa regenter. Dennes sonson, **Ludvig XIV** (1643—1715), stödd på en stor, stående här, höjde Frankrikes makt och ära, ehuru hans despotiska tänkesätt visade sig redan i uttrycket: "Staten, det är jag." Grannarne, som ej ville blifva offer för Ludvigs

omåttliga ärelystnad, slöto ett allmänt förbund, i spetsen för hvilket stod *England*, och lyckades derigenom bilda en helsosam motvigt mot hans inkräktningssöfök. Under efterträda-rens, **Ludvig XV:s**, usla regering sjönk åter Frankrikes anseende.

Ungefärligen vid medlet af *18:de århundradet* funnos i Europa 5 så kallade *stormakter*. Utom **Österrike** och **Frankrike** utgjordes dessa af **England**, **Ryssland** och **Preussen**. Engelsmännen, som låtit halshugga sin konung *Karl I* (1649) och derefter haft en slags *republikansk* styrelse under protektorn **Cromwell**, återkallade dock snart den fördrifna konungaätten och förvärfvade sig under senare hälften af *18:de seklet* herraväldet på hafven, ehuru viktiga kolonier (*Nordamerikas Förenta stater*) under anförande af den ädle *Georg Washington* lösryckte sig från moderlandet genom *nordamerikan-ska frihetskriget* (1783). Rysslands

storhet, grundlagd af **Peter den store** (död 1725) under dennes krig med Sverige, ökades ännu mer af kejsarinnan **Katarina II** (död 1796), som i förening med *Preussen* och *Österrike* sönderstyckade det olyckliga *Polen*. *Preussen* blef konungarrike (1701) och derefter en stormakt under den store krigshjelten **Fredrik II** (död 1786).

Det var just vid slutet af *18:de seklet* och i början af *19:de*, som *Frankrike* blef en skräck för hela Europa. Genom Ludvig XIV:s stora krigsföretag och dyrbara hofhållning m. m. samt genom Ludvig XV:s förmyndareregerings och hans eget oefferrättliga slöseri, hade rikets penningväsende blifvit i grund förstördt. Stora skatter måste påläggas och emedan adel och prester åtnjöto oerhördt stora friheter, drabbade dessa bördor företrädesvis borgare och bönder. Då derjemte stora skriftställare, såsom *Voltaire*, *Rousseau* m. fl., skarpt

klandrat det herskande förderfvvet, blef missnöjet allmänt. Genom *Ludvig XVI:s* svaghet och vankelmod ökades detta ännu mera och gaf sig slutligen luft i den omhvälfning af allt bestående, som kallas **Franska revolutionen** (efter år 1789). Konungamakten upphäfdes; konung Ludvig XVI och hans gemål, den sköna *Marie Antoinette*, afrättades; kristendomen afskaffades; de mest berömda och mäktiga familjer halshöggos eller förjagades; blodtörstiga menniskor, sådana som *Marat* och *Robespierre*, rasade med vilddjurs grymhet. Frankrike hade förklarats sig för **republik**, uppmuntrade alla folk att följa dess exempel och lofvade att hjälpa dem.

Nu uppstodo långa och blodiga krig, och ehuru fransmännen på alla sidor hade stor framgång, skulle de dock kanske till slut hafva blifvit besegrade, om ej en man uppstått, som

gjorde slut på den oändliga förvirringen. Denne man hette **Napoleon Bonaparte**.

Bonaparte var egentligen italienare, emedan han var född på ön Korsika. Men denna ö hörde nu till Frankrike, och Bonaparte var ung officer i fransk tjänst, då revolutionen utbröt. Han blef emellertid för sin tapperhets skull snart general, eröfrade till allas förundran hela *Italien* på en sommar (1796) och tvang kejsaren af Österrike, som var en af Frankrikes svåraste motståndare, att sluta fred. Sedermera afseglade han (1798) till *Egypten* och intog detta land; men då Österrike ånyo anföll och med ryssarnes tillhjälp intog Italien, skyndade Bonaparte hem, bemäktigade sig regeringen under namn af **förste Konsul**, gick öfver Alperna på en punkt, som man hittills ansett öfverstiglig för en krigshär, och vann den berömda segern

vid *Marengo* (1800). Nu slöto alla makter fred med honom, ehuru hans hätskaste motståndare, *England*, dock snart ånyo började krig. Han lät nu (1804) under namn af **Napoleon I** utropa sig till kejsare i *Frankrike* och konung i *Italien*, gjorde sedermera en af sina bröder till konung i *Holland*, en annan i *Spanien* och en tredje i *Westfalen*, som var ett nytt konungarike, hvilket han upprättat i norra Tyskland. Ehuru i synnerhet *England* och *Österrike* voro Napoleons outtröttliga fiender, gjorde dock under en lång tid hvarje nytt krig honom ännu mäktigare. Till slut kom han i förbund med *Österrike* och *Ryssland*, samt föreskref (1809—1812) lagar från haf till haf.

Men då ryske kejsaren *Alexander I* ej ville foga sig efter eröfrarens vilja, bröt *Napoleon* upp med en ofantlig krigshär och trängde in i *Ryssland* ända till *Moskwa* (1812); men der

fick hans väldedödsstöten. Ryssarne sjelfva satte Moskwa i brand, så att Napoleon, som redan mistat halfva sin krigshär, måste midt i vintern draga sig tillbaka till Polen och förlorade på denna flykt genom hunger, köld och fiendens anfall nästan hela sin armé. Likväl svek honom ej modet, utan han ilade till Frankrike och samlade en ny krigshär. Oakadt all sin tapperhet måste han dock gifva sin sak förlorad, då alla de underkufvade folken reste sig. Han blef slagen vid **Leipzig** (1813) och förföljd af de förbundna till Paris. Nu afstod han (1814) från alltsammans, med undantag af kejsartiteln och den lilla ön *Elba*, vester om Italien. *Ludvig XVIII*, broder till Ludvig XVI, blef då konung i Frankrike.

Följande året (1815) kom dock Napoleon plötsligen tillbaka från Elba i spetsen för en liten skara trogna anhängare. Då konungen sände mot

honom en krigshär, gick denne genast öfver till sin förre beherskare, och Napoleon höll utan blodsutgjuttelse sitt högtidliga intåg i Paris och besteg åter kejsartronen. Hans regering räckte dock endast *hundra dagar*, ty då Europa rustade sig, skyndade Napoleon till Nederländerna för att der slå engelsmännen och preussarne. Han lyckades väl besegra de senare, som anfördes af *Blücher*, men dock ej grundligare, än att de dagen derpå, då hans folk uttröttat sig genom striden med engelsmännen (under *Wellington*), åter anföllo honom i ryggen och gjorde hans nederlag fullständigt. Detta var slaget vid **Waterloo**. Ifrån detta ögonblick var det slut med Napoleons välde. Hans egna anhängare nödgade honom att nedlägga regeringen, och då han derpå öfverlemnade sig åt engelsmännen, förde dessa honom i fängelse på den lilla

ön *Sankt Helena*, vester om Afrika. Der slöts hans äfventyrliga lefnadslopp (1821). Han var vid sin död något öfver femtio år gammal.

Efter Napoleons fall kommo de mäktigaste furstarne för en tid öfverens om att bibehålla fred med hvarandra, för att desto lättare kunna undertrycka alla rörelser af folken; men de nödgades snart deltaga i det krig, som (1822) uppstod mellan *turkar* och *greker*, då de senare reste sig mot sina grymma tyranner. En ny rörelse eller den så kallade **juli-revolutionen** utbröt derefter (1830) i Paris, då Ludvig XVI:s broder *Karl X* stöttes från tronen, hvilken deremot intogs af *Ludvig Filip*, förut hertig af Orleans. I sammanhang härmed utbröto oroligheter på åtskilliga ställen i Europa.

Ännu en gång stördes vår verldsdelens lugn af Frankrike, då **Februari-revolutionen** der utbröt (1848), hvar

igenom Ludvig Filip afsattes och Frankrike blef *republik*. Denna republikanska författning blef dock af kort varaktighet, emedan Napoleon I:s brorson (1852) uppsvingade sig till fransmännens kejsare under namn af **Napoleon III**. Ryktet om Februari-revolutionen hade emellertid spridit orolighetsandan till flera andra ställen i Europa, synnerligast till Tyskland, Ungarn och Italien.

I senaste tider har åtskilliga gånger krigslågan åter uppflammat i Europa, såsom då under *Rysslands* krig med *Turki* (från 1853) vestmakterna eller *England* och *Frankrike* uppträdde till det senares försvar och tillintetgjorde *Rysslands* eröfringsplaner. Från år 1859 förde konungariket *Sardinien* med Frankrikes kraftiga bistånd ett lyckligt krig med *Osterrike*, och sardinske konungen *Viktor Emanuel* lyckades under sin spira förena största delen

af Italien, förnämligast genom den tappre *Garibaldi's* medverkan. *Österrike* och *Preussen*, som efter danske konungen Fredrik VII:s död anfallit *Danmark*, tvungo detta rike att (1864) afträda Slesvig och Holstein. Slutligen utbröt ett krig mellan *Preussen* och *Österrike* (1866), hvarigenom Preussens herravälde i Tyskland grundlades, och *Österrike* uteslöts från allt deltagande i Tysklands angelägenheter. *Italiens* konung, som vid detta tillfälle slutit sig till *Preussen*, erhöll då *Venetien*, *Österrikes* sista besittning i Italien.

I **Nordamerikas Förenta stater** åstadkom frågan om **slafveriet** en hotande söndring mellan Nord- och Sydstaterna. I Nordstaterna hade nämligen slafveriet blifvit afskaffadt sedan år 1776. Under presidenten **Abraham Lincoln's** (mördad 1865) tid utbröt slutligen ett borgerligt krig mellan de norra och södra staterna

beträffande slafveriet (1861—1865). Unionen besegrade derunder de af-fälliga konfedererade (södra staterna) och slafveriet upphäfdes.

Under sommaren år 1870 utbröt mellan *Frankrike* och *Preussen*, till hvilket senare de öfriga tyska staterna slöto sig, ett af de blodigaste krig, som nyaste tiden har att uppvisa. Såsom anledning dertill togs frågan om konungavalet i Spanien efter drottning Isabellas fördrifvande. Kejsar Napoleon förklarade på grund af denna tvistefråga preussiske konungen krig; men efter åtskilliga förlorade träffningar, måste franske kejsaren gifva sig fången i staden Sédan. Nu blef Frankrike ånyo *republik*, och dennas provisoriska styrelse beslöt att fortsätta kriget. Oaktadt de största ansträngningar af franska folket, framträngde dock tyska hären i hjertat af Frankrike, sjelfva Paris måste efter ett hjelte-

modigt försvar kapitulera, och i freden (1871) nödgades franska republiken till segrarne afträda *Elsass* och en del af *Lothringen* samt betala en ofantlig penningssumma.

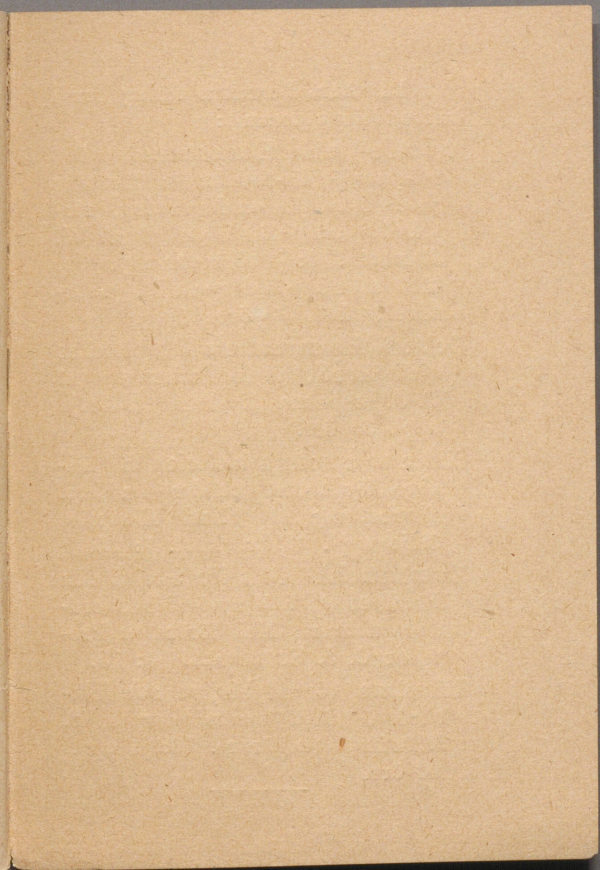
Emellertid hade detta krig till följd de tyska staternas sammanslutning under *en kejsare*, och denne blef den segrande preussiske konungen *Wilhelm*. Det nya *Tyska riket* har under sin hittills korta tillvaro haft att kämpa mot många inre svårigheter och partistrider, men blifvit kraftigt styrdt af rikskansleren furst **Bismarck**. I Frankrike har den republikanska författningen bibehållits och landet återhöjt sig på alla områden till den plats det före kriget intog. Samtidigt med tysk-franska kriget besattes kyrkostaten af konung Viktor Emanuel och *Rom* blef konungariket *Italiens* hufvudstad. På våren 1877 förklarade Ryssland Turkiet krig, hvilket fördes med omvexlande

lycka och med blodiga förluster å ömse sidor, till dess ryssarne följande år lyckades öfverstiga Balkanpassen och fullständigt besegra turkarne. I den derpå följande freden förklarades Serbien, Montenegro och Rumänien sjelfständiga från Turkiets öfvervälde, och beslöts upprättandet af ett nytt furstendöme *Bulgarien*. Ryssland har sedan denna tid varit hemsökt med inre oroligheter genom ett revolutionärt parti som kallar sig *nihilister*, och hvilka i djerfhet gått så långt att de på våren 1881 mördade kejsar *Alexander II*, som efterföljdes på tronen af sin son *Alexander III*, hvilken hittills ej heller kunnat qväfva dessa upprorsförsök.

Om vi nu ändtligen kasta en blick tillbaka på de stora världshändelserna, så spåra vi, äfven på de hemska taflorna af tvedrägt, ondska och blodsutgjutelse, likväl många ädla och upphöjda företeelser, och hos oss be-

fästes derigenom ännu mera den fasta tron på en mild försyn, som genom pröfningar leder menniskoläget till förädling. Derfor kunna vi med glädje hysa den vissa förhoppningen att menniskorna, om ock på de mest skilda vägar, likväl i största endrägt skola slutligen närma sig det mål, för hvars uppnående Gud uppfostrar dem på jorden, och att det således skall komma den tid, då, såsom Skriften säger, "det skall varda ett fårahus och en herde."





På ALB. BONNIERS förlag har i bokhandeln utkommit:

Ny Abc- eller Elementarbok enligt *rit-, skrif-, läs-, ljudmetod* i förening med åskådningsundervisning, förstånds och talöfningar af C. W. RANCKEN. 3:dje tillökade upplagan. Med många träsnitt och litogr. förskrift. Inb. 50 öre.

Doktor Märten Luthers lilla Katekes med försök till förklaring utg. af P. G. LINDBERG, Kyrkoherde. 3:dje uppl. 35 öre.

Bilder ur allmänna historien till läsning för folket och dess ungdom. Bearbetning af KARL KASTMAN. 3:dje uppl. 1 kr. kart. 1: 25.

Naturhistorisk Atlas för Skolan och Hemmet uti 623 systematiskt ordnade figurer. Med förord af Professor C. J. SUNDEVALL. 1: 75.

Räknekurs för Nybörjare och folkskolor. Med facittabeller af P. WÅHLÉN, Skollärare. 3:dje uppl. 10 öre.
